

„ბაჩა-ბუჩიანის“ ნოვალთა სპეციალური პარაფრაზი ქართულ ფონეტიკაში

ცნობილია, რომ ნიზამი განჯევის (1142-1202) რომანტიკულ პოემებში გ-
მოყენებულთა, სპეციალურად საზომთა და პოეტობის ფონეტიკური მახა-
ტი კერძოდ ეს უნდა ითქვას ამ პოემის შესახებაც, რომელსაც ევანში ეწო-
დება „ქუფთ ფაიქარ“ (შეიღო სურათი, მზეთუნახავი, ჰოთები) ხოლო ქართულ
გადმოცემებში „ბაჩაბუჩიანი“). აქედანვე შევძლებ ფონეტიკურ
ლიტერატურაში თქვამს, რომ ამ პოემის შეიღო, ზღაპარი ან მოვლათა, რომელიც
შეადგენს მის მნიშვნელობას და პოეტობის ნაწილს. საჭიროა, რომ ნიზამი
განჯევის ლიტერატურული შემოქმედება გერმანიის იმდენად შესწავლილი არაა,
რომ მისი შემოქმედების გენეზისის გათვალისწინების მიზნით, შესაძლებელია
მისი პოეტობის გამოვლენის წყაროებისა და მასალების ცნობაში
მოყვანა; ეს აქედანვე გერმანიის საზომთა, ამიტომ მკითხველს წყარო
ეს ამ პოემის საჭირო მნიშვნელობის პოეტობისად უნდა ჩათვალოს. ამ პო-
საზომთა მე მინდა ამჟამად შევძლებისათვის ურთიერთ ქართული ფონეტიკა-
რის მონაცემებზე შევანერო.

ამ ნოვლებიდან, პირველ თაობისა, შევჩერდები პეტიკურზე, რომელსაც
დუბანში ეწოდება „ბეჩი“ და „შაჩი“, ხოლო ქართულ თარგმანში „მეჩი-
ნარი და მაშებელი“. მანამდე ზღაპრის მოკლედ აღვთავ: „იმანით ბაღ-
დადს მგზავრნი ორნი კაცნი შეიყარნენ“. — მაშებელი და მეჩინარი — ერ-
თხელ თაობის საგზალი ქონდა და მეჩინარს; დამოძილდნენ, გადმწყევლეს
ერთად მგზავრთა. შევიდნენ ერთს უდაბნოში, აქ „მეჩინარი“ ეუბნება
„მაშებელს“ მოდო, გერმანიის ქვეყანა და გერმანიის მეჩი ჩემო ისიც დან-
თანებდა რამდენიმე ხნის შემდეგ გამოდის „მაშებელს“ ავსალო, მას წე-
ლი მოსწყურდა, მაგრამ „მეჩინარი“ თაობის ორ ასმეც „მაშებელს“ მას
ერთი წვეთი წყლის საფასურად შესთავაზა ორი ძუძისათვის ღირს, მაგრამ
„მაშებელს“ წელი, მიცემას უარი უთხრა: თუ ძალიან გწყურია შენ, —
ერთარი თაობის დანთხრევი და მაშინ დავგლეჯნებო „მაშებელს“ ათ-
რეზებელია და თანხმდნენ: თანამგზავრს და თანა, თაობის გავსოცა სულ
ერთიან და სოცხალ-მეფეთა, ამოძილდნენ თაობის, იქვე მაშინ თა-
ობის კი გზის გაუდგა. მაშინდელად ერთი თურქმანი ცხოვრობდა თურქი, მის
სოლი და ქალი ჩაქიდნენ წყაროში, რომელსაც არც ისე მოშორებით ყოფ-
ლიყო წყლის დასაღუევად: მათ შემოესმათ ყენსა, გაუგნენ მას და თავს
წაღრნენ მოშავდევ კაცს „მაშებელს“ მათ ავსალოცა უბნო ქალბნ

1) იხილეთ მისი თარგმანი პოემის და Wilson C. K. The Haft-Paithar
The seven beauties by Khosro of Nisaj. Vol. 1: Introduction, Vol. 2: Commentary
(Prohibition Oriental Series, Vol. XII, 1924) რომელიც ევანში იხილეთ და 1945-1949
„შეიღო სურათი“ იხილეთ 1953 წ.

თქვანეს ის აყობეს ამოთხრილი თვალები, თვალს გვეს ამოუყვანს წყაროს წყლით და სხლში წაიყვანეს აქ თერჯანმა უთხრა: სის ფერცულს სხუადღებში მას თვალები გაუბოულა და შედეგად დაეძინა, რომელიც მადლიერი „მამებელი“ მასთან დარჩა. შიშ მეუბნებოდა წარმადებას. უფრო ნათლად ხელს, უწყობდა და შიშ ქალაც ცოლად შეირთო. ახლად მას სხლში უბნება: ბაღდადს წავიდეთო! მართლაც, შეხვედრის სიგნალით და იმავე დღე ფერცულებით ათონი გზას გაუფანტა და შეკრძნა ბაღდადს, ადრე თუ გვიან. ნაცნობ თუგანში დაბნეუდნენ. აქ მათ გაიგეს, რომ ბაღდადის ხალიფას ათუ-შეკრძნის ქალი, მაგრამ შეშლილი; მოსყავთ სხვადასხვა ექიმები, რომელნიც მას ეკანს ჩაგებენ, თუთონ კი აღუქმებან უშედეგო აქამომხათვის „მამებელს“ ეთხრა „მამისა“ შიში, ეცდნო, იქნება მოგონებოდა მათ გზისხაღის ხალიფას თავისი სურვილი და ამ ხის ფერცულებით ის გაყო ქალი მართლაც მოარჩინეს ხალიფამ „მამებელს“ მასეთი თეიხი ქალი ცოლად, აგრეთვე გერგეინი და ტახტი ბაღდადში „მამებელი“ შეკრდა „მამისარს“, რომელსაც მას ასეთი „შეგონება“ გაუწია: ეკანებ, და თერჯანის სიშეთლებით რომელსაც მას ამირსპასილარად დაეღვინა, თუ ვაგდებინა მას.

ცნობილია ერთი ქართული ზღაპარი, რომელიც ამ ნოველის პარადოქს წარმოადგენს. შინაარსი ამ ზღაპრისა, რომელსაც „აღალი და არამა“ ეწოდება, ასეთია: „ერთი აღალი ძმას და ერთ არამს სულ იმაზე აქამდით მიუბაღალი კაცა აჯობს თუ არამო ბოლოს არამს უთხრა: წად, მოიარე ქვეყანა: აქითხე ყველას და ნახე, რომ ყველი არამს აჯობებდეს. თან დანახლევდნენ: ენაც გამტყუნდეს, თვალები ამოეთხარისო გაუდგა გზას აღალი ძმის ვისაც აქითხა ყველამ უბსოხა: არამი რომ აღაღს სჯობა, ვინ ეს აქამდის და არ იყოდით? დარჩა აღალი გამტყუნებული, დაბრუნდა სხლში და უკვლით გულწრფელად ეთხრა არამ ძმას. არამს დასთხრა თვალში აღალი ძმას, წაიყვანა ედებურ ტყეში და აქ დატოვა ტახის გამწარებული აღალი ძმა დასტოვის უსამართლობას და თავის ზედს. დამე ერთ ბუნე ათუდო მოგონეს იყო, ნადირმა არ შეშქამოსო ამ დამეს ამ ხის ძირს დაბნეუდნენ დევება ერთმა დევმა თქვა: ამ ქვეყანაში ირა ძმა იყო — აღალი და არამა — არამმა აღაღს თვალები დასთხრა, აღალი ძმა ამ ბუნე ხისო შეირჩემ თქვა: აქ რომ წყაროა ზოგიდეს აქ, წყალი თვალებში მოიკვას და მარჩებაო! შესამდე თქვა: ჩვენს ხელწილად ქალიშვილი ზედას თუგა ამდამ წაღლით მოარჩებო! მოიხებ თქვა: ჩელწილად, რომ დაფლული ხამინათვის უფრო მოუგნია, ახლამქ არისო! გაიგნა ყველ-ფერი კარვად აღაღმა შესხურდა ყველ-ფერი და გაბედრებულნი და გამდიდრებულნი დაბრუნდა სხლში არამ ძმას ეს ყველ-ფერი შეშერდა. როგორც გაიგო, თუ რამ გამდიდრა აღალი თუტყდა, თვალები დასთხრა და შეკ ამ ტყეში წამოყვანის აღაღმა კვლამდიერი გამწყო და არამ ძმას თხოვნა შეუხრულა. მართლაც დევები მოვიდნენ დამე ამ ხის ძირს, სადაც არამი დასტოვა აღალი და ის სიგან ჩამოაროეს, ეცნენ და ერთ ლეკმაზე შესანსლეს.“

რა არის საერთო ამ ორ ზღაპარში? გარდა საერთო ადვისა — ჯიჯა ბოროტებისა და დაჯილდოვება კეთილისა, — პირველ ყოველისა — სხელი მოწველი პირებისა, რომელიც დამამხმართებელია მათ სიკეთით დიხით. რომლისა: აღალი — მამებელი, არამი — მამისარსი, სხელი — წყარო. შეხვედრა იმავეს, სხლში-შეხება ერთობაობისა. შეიხრ — ადრე და მამებელს არამ-მამისარსი თუგონს ამოთხრილი და ერთი უ-შეკრძნის სიშეთს ამ ორამ

ყოფიყ კაცო ჩამოხულო, დიდებულე ფრიაღ, პატივითა და პატივითა ჩაქრანო-
რია, დღეს არა მიაღწევდებოდა რა, ნადირობისა და ნადირობისა და მ-
პისა შემოსება და გაცემისა ყოვე. იღეს ქაოწილს უპირობად, შევედ ამანო-
ია. განწმენდეს ჩემს თანა შემოქმად სული. სამხსელთა სამს წამოკვეთენ
სიხსილთა, იგან რა აღარ მიუ-გე მოვედ იქ: ამ თუ უნაღწეო ქრეს შენ
განდგენა" მყოფებ უამბო: ამე შეილი ყოფი დიდებულთა განსიქმისა ეს
რეთ უფარდი მამისა ჩემსა-თვისა ჭირს ჩემსა ანაცუდებო. მოვედ ეს
ლად ქლო დიდებულთა კაცისა, შენებო, ჩამოქმად განადრეო, მათე
ქრს განწმენდოდა დიდად მოყვანდა დღისა ერთს მათდა უტარად შევედ
ენად, მოთა ჩემი მისთან მჯდომი, შევედ რა მანება აუღრმდენ ჩემს
ქრს მონას მის, ქალი რა ხელთა მოვედ და ქრს უტარად თანას არა დონ
ყოფი დიდებულთა და სუქსა კაცს მეთქ- და ამ თუ უნაღწეო ყოფი შენ
სიხსილ" შევედ ამს შემდეგ დარწმუნდა, რამ მისი უნაღწეო პირადი იყო წ-
მოკიდა მონათ და მოხუდა სამხსელთა თვისა უნაღწეო თვისა ლდი მათე
მამადლი და ყოველქე ყოფილი უამბო".

ნოდარ ციციშვილისა და სულხან ობედიასის მღამათა სუვეტურ ნათ-
საობას ამგლენებს: 1) ერთადიგოვე თემა უნაღწეო კაცის ძეგა მეთეს
მეთქ; 2) უნაღწეოს უპირობადი შემდგომება ამ საკითხზე; 3) მეთეს მეთქ
მთელი ქვეყნის მოვედ უნაღწეო კაცის მოქმედის მიზნად; 4) ისეთი აღმთ-
ნის მოქმად, რამოქმად გარეგნულად უნაღწეო ჩანდა; 5) მისი სუვეტური მღამ-
მარტობის შეუქმადამოდა გარეგნულ ქვეყნითან; 6) წამოკვეთილი მისი ამბი
7) მონა-მანესისა და მეთეს ლიბაში ცოდო, უნაღწეობა და ამ უნაღწეობა-
პასთან დამოკიდებულება მოყვარული მხრისა; 8) მეთეს დარწმუნება, რამ
უნაღწეო კაცი მართლად არ არის და მისი შეჩვენება უნაღწეობა.

დღეს უკვე სამოღთოდ გარეგნულად ფორმალური წამოქმადი ამბი
"არის" მოგოქმადი არაიარ, სულხან ობედიასი მეთეს არაიარ, მარტობის
მარტობის წამოღად იღებდა. უნაღწეო, ეს უნაღწეო მოყვანდი არაიარ შე-
სამბდა; უნაღწეო არ უნდა იყოს ამოღებულ "მარტობის" შემოქმად-
მარტობილი ნათესა, მისი სუვეტური ნათესაობა "სამბდა სიხსილს" არა-
თან უნაღწეო მარტობისა იმისა, რამ ეს, მოქმედობა ამ საკითხი უნაღწე-
ობა, რამოქმად შექმნილია "მარტობა, მარტობა ერთად-მარტობა და მარტ-
ბელ, ხელთა სიხსილთი ყოფი, მარტობა მარტობაში.

ამრგად, მოქმად "მარტობის" ჩვენების ქართულთაობისა, სიხსილ-
ლები და მარტობისა არა მარტობა იმით, რამ ის ნაქმადობა მეთეს შე-
მარტობის, იღებოქმადობისა მოქმად, რამოქმად უნაღწეო არაიარ
მეთეს სიხსილთა და სიხსილთა, არა იმით იღებოქმად, რამ ის ქართულ
უნაღწეო გარეგნულთაობა, რამოქმად მათად, რამ ქართულ ფორმალში
შემოქმადილი მისი სუვეტური მარტობა. მათე ფორმალში მოქმადობა
სუვეტური უნაღწეობები მისი განსიქმის აღმად სხვა მოქმადობა იმით და
ესა და განსიქმება მარტობა ამოქმად ქართულ-იღებოქმადობისა
ოდებოქმად უნაღწეობაშია შექმნება.

9 • 1919 წ. ქართული დიდებულთა მღამი, II. გვ. 41.

9 მარტობისა არა, რამ მისი, იგან მღამი ქართული მარტობისა
უნაღწეო, მათე და დიდებულთა მეთეს დიდებულთა სხვა არ იღებოქმად